

PIOTR BRZEZIŃSKI

KONSTYTUCYJNE PRAWO DO OCHRONY ZDROWIA W ŚWIETLE DERYWACYJNEJ KONCEPCJI WYKŁADNI

Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie konstytucyjnego prawa do ochrony zdrowia jako treści normy prawnej. Norma ta zostanie odtworzona na podstawie zawierającego ją przepisu art. 68 ust. 1 Konstytucji RP w drodze wykładni dokonanej zgodnie z derywacyjną koncepcją wykładni prawa.

I. PODSTAWOWE ZAŁOŻENIA DERYWACYJNEJ KONCEPCJI WYKŁADNI

Fundamentem derywacyjnej koncepcji wykładni jest rozróżnienie pojęciowe przepisu prawnego i normy prawnej¹. Przepis prawny jest jednostką redakcyjną tekstu prawnego, która jest zdaniem w sensie gramatycznym, wyraźnie wyróżnioną graficznie, przeważnie oznaczoną nazwą indywidualizującą – jako artykuł, paragraf albo ustęp. Natomiast norma prawna to szczególny rodzaj normy postępowania w ogóle, czyli wypowiedzi, która określonym podmiotom (jako jej adresatom) nakazuje albo zakazuje, aby w określony sposób postępowały. Istotą derywacyjnej koncepcji wykładni jest przełożenie przepisów prawnych na równoznaczne z nimi normy prawne, czemu ma służyć szereg działań interpretacyjnych².

Wykładnia powinna przebiegać według schematu obejmującego przekształcenie przepisu w wyrażenie normokształtne, a następnie wyrażenia normokształtnego w normę prawną, która podlega bezpośredniej percepcji. Służyć temu mają trzy fazy wykładni: porządkująca, rekonstrukcyjna i percepcyjna.

Pierwsza faza wykładni – faza porządkująca – służy ustaleniu, czy dany przepis aktualnie obowiązuje oraz jaki jest jego kształt słowny. Trzeba zauważyć, że aktualność ma się odnosić do przyjętego momentu interpretacyjnego, a ten nie musi się pokrywać z momentem dokonywania interpretacji.

Następnym etapem procesu interpretacyjnego będzie faza rekonstrukcyjna wykładni. Celem tej fazy jest otrzymanie wyrażenia normokształtnego na

---

¹ Z. Ziemiński, *Przepis prawny a norma prawna*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1960, z. 1, s. 105 i n.

² Koncepcja derywacyjna, opracowana głównie przez M. Zielińskiego, została szczegółowo przedstawiona np. w: M. Zieliński, *Wykładnia prawa. Zasady, reguły, wskazówki*, wyd. IV, Warszawa 2008.

podstawie przepisów o różnej formie syntaktycznej. Wyrażenie normokształtne powinno mieć następującą strukturę: *A, O, n/z, Z*, gdzie *A* oznacza adresata, *O* – okoliczności, *n/z* – nakaz albo zakaz, natomiast *Z* – zachowanie się.

Faza percepcyjna wykładni następuje dopiero po całkowicie zakończonych fazach porządkującej i rekonstrukcyjnej. Na początku fazy percepcyjnej dysponuje się zatem wyrażeniami normokształtnymi zawierającymi wszystkie elementy normy prawnej, czyli o następującej strukturze: adresat (*A*), okoliczności (*O*), nakaz albo zakaz (*n/z*) oraz zachowanie (*Z*). Nie są to jednak normy prawne, ponieważ wyrażeniom normokształtnym nie przysługuje cecha jednoznaczności. Zadaniem fazy percepcyjnej jest zatem uzyskanie jednoznacznych norm prawnych. Następuje to poprzez ostateczne ustalenie znaczenia wszystkich zwrotów składowych.

II. PRAWO DO OCHRONY ZDROWIA JAKO TREŚĆ PRZEPISU PRAWNEGO

Można zauważyć, że konstytucyjne prawo do ochrony zdrowia często jest traktowane jedynie jako treść przepisu prawnego, a nie odtworzona z tego przepisu norma prawna, która jest podstawą różnych sytuacji prawnych. Najczęściej opisuje się art. 68 Konstytucji RP, wskazując tylko, że prawo to przysługuje każdemu, a jego przedmiotem jest ochrona zdrowia. Nie odtwarza się jednak normy prawnej ani nie definiuje znaczenia niejednoznacznych pojęć. Nie wskazuje się sytuacji prawnych, które są konsekwencją obowiązywania norm prawnych zawartych w art. 68 Konstytucji, ani też – co jest następstwem braku odtworzenia norm z przepisów – nie podejmuje się prób określenia pozycji tych norm wśród innych norm systemu³. Także autorzy komentarzy do Konstytucji RP z 2 kwietnia 1997 r., omawiając przepisy art. 68, opierają się jedynie na analizie treściowej – nie dokonują wykładni mającej na celu odtworzenie norm prawnych⁴.

Opisywanie konstytucyjnego prawa do ochrony zdrowia przy uwzględnieniu jedynie analizy brzmienia samych przepisów, bez odtwarzania i formułowania norm prawnych, wykazuje kilka zasadniczych wad. Przede wszystkim rezygnacja z otworzenia normy prawnej skutkuje brakiem wskazania wszystkich elementów takiej normy, a więc jej adresata i obowiązku określonego zachowania. Trafnym przykładem jest przepis art. 68 ust. 1 Konstytucji RP. Omówienie samego przepisu pozwala stwierdzić jedynie, że prawo to przysługuje wszystkim, a jego przedmiotem jest ochrona zdrowia. Takie stwierdzenie jest jednak dalece niewystarczające, ponieważ wciąż nie wiadomo, kto jest jego adresatem i do jakich zachowań oraz na czym rzecz jest

³ Takie podejście prezentują m.in. A. Kulig, *Wolności i prawa ekonomiczne, socjalne i kulturalne*, w: P. Sarnecki (red.), *Prawo konstytucyjne Rzeczypospolitej Polskiej*, wyd. VI, Warszawa 2005, s. 156, oraz B. Gronowska, *Wolności, prawa i obowiązki człowieka i obywatela*, Z. Witkowski (red.), *Prawo konstytucyjne*, wyd. XII, Toruń 2009, s. 181-182.

⁴ W. Skrzydło, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, wyd. IV, Kraków 2002, s. 82-83; P. Winczorek, *Komentarz do Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 roku*, wyd. II, Warszawa 2008, s. 163-165.

zobowiązany. Ustalenie tych kwestii wymaga dokonania wykładni przepisu w celu ustalenia brzmienia normy prawnej. Następnie, gdy już się dysponuje normą prawną, można określić podmioty zobowiązane i uprawnione. Dopiero ustalenie charakteru prawnego prawa do ochrony zdrowia, jako treści normy prawnej, pozwala w pełni zrozumieć jego sens.

III. PRAWO DO OCHRONY ZDROWIA JAKO TREŚĆ NORMY PRAWNEJ

Uwagi dotyczące podejścia opartego na analizie treściowej przepisów prawnych dotyczą całego art. 68 Konstytucji RP, ale przepis o największej doniosłości w kwestii prawa do ochrony zdrowia zawarty jest w ustępie pierwszym. Zatem aby uwidocznić korzyści wynikające z postrzegania prawa do ochrony zdrowia jako treści norm prawnych, zostanie przeprowadzona wykładnia jedynie art. 68 ust. 1 Konstytucji RP. Odtworzenie normy prawnej obejmującej prawo do ochrony zdrowia na podstawie tego przepisu nastąpi w drodze wykładni, której poszczególne fazy zostaną przeprowadzone zgodnie z dyrektywami koncepcji derywacyjnej⁵. Następnie, już po uzyskaniu dostatecznie jednoznacznej normy prawnej, zostaną określone status metodologiczny prawa do ochrony zdrowia oraz sytuacje prawne wyznaczone przez normę, w której prawo to zostało wyrażone.

1. Wykładnia przepisu art. 68 ust. 1 Konstytucji RP

1.1. Wykładnia art. 68 ust. 1 Konstytucji RP w fazie porządkującej

Ustalenie obowiązywania przepisów i ich kształtu słownego wymaga spojrzenia do oficjalnego publikatora, w którym ukazał się interpretowany akt prawny. Następnie trzeba odnaleźć, również w oficjalnych publikatorach, wszystkie zmiany wprowadzane do danego aktu prawnego. Po ich odszukaniu należy je uwzględnić odpowiednio modyfikując tekst pierwotny.

Aby ustalić obowiązujące brzmienie tekstu Konstytucji RP z 2 kwietnia 1997 r., należy odnaleźć odpowiedni „Dziennik Ustaw”, który jest w tym wypadku oficjalnym publikatorem. Ponieważ treść Konstytucji RP, z wyjątkiem art. 55 (zm. Dz. U. 2009, Nr 114, poz. 946), nie była nowelizowana, tekst pierwotnie opublikowany pozostaje aktualny i obowiązuje w niezmienionym kształcie słownym. Dlatego za aktualnie obowiązującą można uznać treść art. 68 ust. 1 Konstytucji RP opublikowaną w „Dzienniku Ustaw” z 1997 r., Nr 78, poz. 483.

W związku z powyższymi ustaleniami poddawany interpretacji przepis art. 68 ust. 1 ma następujące brzmienie: „Każdy ma prawo do ochrony zdrowia”.

⁵ M. Zieliński, op. cit., s. 319-350.

Ponieważ ustalono aktualnie obowiązującą treść interpretowanego przepisu, można uznać fazę porządkującą wykładni za zakończoną.

1.2. Wykładnia art. 68 ust. 1 Konstytucji RP w fazie rekonstrukcyjnej

Przepis zamieszczony w ustępie pierwszym art. 68 Konstytucji RP ma następujące brzmienie: „Każdy ma prawo do ochrony zdrowia”. Ponieważ przepis ten ma postać zdania oznajmującego, a więc jest to postać nie-normatywna postrzegana deskryptywnie, należy go w pierwszej kolejności odczytać na poziomie dyrektywnym, co nastąpi poprzez sformułowanie na jego podstawie wyrażenia normokształtnego o następującej treści: „Nakazuje się zapewnienie każdemu ochrony zdrowia”. Dokonana czynność odidiomatyzowania, która doprowadziła do sformułowania wypowiedzi normokształtnej, pozwala stwierdzić, że interpretowany przepis jest przepisem zrębowym. Nie jest jednak przepisem pełnym normatywnie, ponieważ zawiera jedynie dwa z czterech elementów normy (*n/z* oraz *Z*). Stąd konieczna jest czynność polegająca na uzupełnieniu tego wyrażenia normokształtnego. W tym celu konieczne jest odszukanie elementów uzupełniających, które określają adresata *A* oraz okoliczności *O*.

Doktryna prawa konstytucyjnego tradycyjnie wskazuje, że adresatem zawartych w Konstytucji RP praw i wolności jednostki są władze publiczne. Pogląd taki wynika z faktu, że Konstytucja RP jest aktem określającym między innymi status jednostki w państwie. W związku z tym poszczególnym prawom i wolnościom, których podmiotami Konstytucja czyni człowieka i obywatela, odpowiadają określone obowiązki po stronie władz publicznych, czyli wszelkich podmiotów, organów i instytucji o państwowym lub samorządowym charakterze. Władze publiczne są w tym znaczeniu utożsamiane z państwem⁶.

Pogląd taki znajduje także uzasadnienie normatywne. Trybunał Konstytucyjny wskazał w jednym z orzeczeń (sygn. K 14/03, OTK 2004, nr 1A, poz. 1), że ochrona zdrowia jest ściśle związana z ochroną życia, a prawo do życia – z godnością człowieka. Pozwala to odnieść normę zawartą w art. 30 Konstytucji RP, a dotyczącą nakazu poszanowania i ochrony godności przez władze publiczne, także do kwestii związanych z ochroną zdrowia.

W kontekście rozpatrywanego zagadnienia niezbędne jest zasygnalizowanie jeszcze jednej kwestii. Mianowicie istotne jest, czy zachodzi tak zwane horyzontalne działanie konstytucyjnych wolności i praw. Nie budzi wątpliwości, że normy konstytucyjne wyznaczają relacje pomiędzy władzą publiczną a jednostką, powstaje jednak pytanie, czy normy te znajdują zastosowanie w relacjach pomiędzy jednostkami. Konstytucja RP nie jest w tym względzie jednoznaczna, ponieważ brak w niej konkretnych regulacji tego zagadnienia. Za występowaniem horyzontalnego działania norm konstytucyjnych przemawia art. 8 ust. 2 Konstytucji RP i zawarta tam zasada bezpośredniej stosowalności przepisów Konstytucji. Jednak doktryna nie jest zgodna co do horyzontalnego działania konstytucyjnych wolności i praw, dlatego uznanie, że adresatami normy wysławiającej prawo do ochrony zdrowia są także jednostki, nie wydaje

⁶ L. Garlicki, *Polskie prawo konstytucyjne. Zarys wykładu*, wyd. XIII, Warszawa 2009, s. 99.

się uzasadnione⁷. Podobne stanowisko zajął Trybunał Konstytucyjny (sygn. K 54/02, OTK 2004, nr 2A, poz. 10), wskazując, że „prawo do ochrony zdrowia stanowi podstawę roszczeń skierowanych do władz publicznych, nie jest zaś podstawą do ingerencji w stosunki prawne między podmiotami prawa prywatnego”.

Przytoczone argumenty pozwalają uznać, że adresatem normy zawartej w art. 68 ust. 1 Konstytucji RP są władze publiczne, rozumiane jako wszelkie podmioty, organy i instytucje o państwowym lub samorządowym charakterze.

Następnym elementem uzupełniającym, który jest niezbędny dla stworzenia wypowiedzi normokształtnej zupełnej, jest wskazanie okoliczności. Zgodnie z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP, ograniczenia w zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw mogą być ustanawiane tylko w ustawie i tylko wtedy, gdy są konieczne w demokratycznym państwie dla jego bezpieczeństwa lub porządku publicznego, lub ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej lub wolności i praw innych osób. Ograniczenia te nie mogą naruszać istoty wolności i praw, w związku z czym wolności i prawa nie przysługują tylko w okolicznościach wyraźnie określonych ustawowo. *A contrario* uzasadniony jest pogląd, że w razie braku takich ograniczeń wolności i prawa przysługują bezwarunkowo, niezależnie od okoliczności. Ponieważ Konstytucja RP nie wskazuje ograniczeń prawa do ochrony zdrowia, to uzasadniony jest pogląd, że norma je ustanawiająca powinna znajdować zastosowanie w każdych okolicznościach.

Przedstawiony wyżej sposób, w jaki należy rozumieć brak wymienienia okoliczności w treści przepisu, znajduje dodatkowe potwierdzenie w § 144 ust. 1 Zasad techniki prawodawczej, które stanowią załącznik do rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z 20 czerwca 2002 r. w sprawie zasad techniki prawodawczej⁸. Brzmi on następująco: „Jeżeli norma ma znajdować zastosowanie we wszystkich okolicznościach, w przepisie prawnym nie określa się okoliczności jej zastosowania”. Po uwzględnieniu powyższych argumentów, adekwatne będzie użycie zwrotu „w każdych okolicznościach”, jako wskazującego okoliczności *O* w wyrażeniu normokształtnym.

Fazę rekonstrukcyjną wykładni w odniesieniu do ust. 1 art. 68 Konstytucji RP można uznać za ukończoną, ponieważ w jej wyniku możliwe jest sformułowanie wypowiedzi normokształtnej o następującej treści: „Władzom publicznym w każdych okolicznościach nakazuje się zapewnienie każdemu ochronę zdrowia”. Jest to wypowiedź zupełna normatywnie, gdyż zawiera wszystkie elementy normy prawnej. Ponadto przepis poddawany interpretacji okazał się przepisem centralnym treściowo pełnym, ponieważ w Konstytucji RP nie występują przepisy modyfikujące jego treść.

1.3. Wykładnia art. 68 ust. 1 Konstytucji RP w fazie percepcyjnej

Uzyskane w poprzedniej fazie wykładni wyrażenie normokształtne ma następujące brzmienie: „Władzom publicznym w każdych okolicznościach

⁷ Ibidem, s. 100.

⁸ Dz. U. 2002, Nr 100, poz. 908.

nakazuje się zapewnienie każdemu ochrony zdrowia”. Na początek trzeba wyróżnić poszczególne zwroty składowe. Są to następująco: „władze publiczne”, „w każdych okolicznościach”, „nakazuje się”, „zapewnienie”, „każdy”, „ochrona zdrowia”. W dalszej kolejności niezbędne jest ustalenie znaczenia poszczególnych zwrotów składowych w oparciu o dyrektywę interpretacyjną.

Zwrot „władze publiczne” nie posiada definicji legalnej zawartej w tekście Konstytucji RP. Nie istnieją także wiążące decyzje interpretacyjne odpowiednich organów, które wskazywałyby na jego konkretne znaczenie. Jednakże zwrot „władze publiczne” należy do języka prawniczego i posiada na jego gruncie uznane przez doktrynę znaczenie. Zgodnie z nim, zwrot „władze publiczne” znaczy tyle samo, co „wszelkie podmioty, organy i instytucje o państwowym lub samorządowym charakterze, które sprawują kompetencje władcze bądź w sprawowaniu tych kompetencji uczestniczą”⁹. Ponieważ ustalono znaczenie zwrotu „władze publiczne” na gruncie języka prawniczego, nie ma potrzeby ustalania jego znaczenia na gruncie języka ogólnego – jest to zwrot jednoznaczny.

Wyrażenie „w każdych okolicznościach” jest zwrotem języka prawniczego o ustalonym znaczeniu jako zwrot języka prawnego. Szczegółowo wyjaśniono znaczenie tego zwrotu podczas fazy rekonstrukcyjnej wykładni art. 68 ust. 1 Konstytucji RP. W związku z tym należy uznać, że znaczenie tego wyrażenia jest ustalone i jednoznaczne. Zgodnie z nim wyrażenie „w każdych okolicznościach” znaczy tyle samo, co „bezwarunkowo”, a więc niezależnie od jakichkolwiek zdarzeń czy okoliczności. Jeżeli norma miałaby znajdować zastosowanie tylko w określonych okolicznościach, to konieczne byłoby ich rodzajowe wskazanie.

Wyraz „zapewnienie” jest rzeczownikiem odczasownikowym pochodzącym od czasownika „zapewnić”¹⁰. Ponieważ nie istnieje definicja legalna ani inna decyzja interpretacyjna, ani nie jest to termin języka prawniczego, konieczne staje się odwołanie do znaczenia słownikowego. Zgodnie z nim, wyraz „zapewnić” znaczy tyle samo, co: 1) „oświadczyć komuś, że coś jest lub będzie na pewno; zaręczyć, upewnić”; 2) „uczynić coś pewnym, sprawić, że stanie się coś korzystnego dla kogoś, że uzyska się lub ktoś uzyska coś; zagwarantować”¹¹. Także inne słowniki podają bardzo podobne znaczenia¹². Konieczne jest zatem rozstrzygnięcie, które z nich jest adekwatne w analizowanym przypadku. Niemożliwe jest dokonanie takiego wyboru na gruncie językowych dyrektyw wykładni, w związku z czym konieczne jest sięgnięcie do dyrektyw funkcjonalnych. Ponieważ analizowany wyraz zawarty jest w przepisie należącym do grupy przepisów regulujących prawa socjalne zawarte w Konstytucji RP, to wskazuje on na zadania władz publicznych w zakresie zapewnienia występowania określonych stanów rzeczy. Dlatego należy wykluczyć pierwsze przytoczone znaczenie, jako sprzeczne z celem norm prawnych przyznających prawa socjalne, ponieważ obowiązkiem państwa jest realizacja praw socjalnych,

⁹ L. Garlicki, op. cit., s. 99.

¹⁰ *Uniwersalny słownik języka polskiego*, red. S. Dubisz, t. 4, PWN, Warszawa 2003, s. 849.

¹¹ *Ibidem*, s. 848-849.

¹² *Słownik języka polskiego*, red. M. Szymczak, t. 3, PWN, Warszawa 1994, s. 941.

a nie tylko oświadczenie o ich obowiązywaniu. Zatem należy uznać, że wyraz „zapewnić” znaczy tyle samo, co „uczynić coś pewnym, sprawić, że stanie się coś korzystnego dla kogoś, że uzyska się lub ktoś uzyska coś; zagwarantować”. W drodze analogii można uznać, że w niniejszej normie prawnej wyraz „zapewnienie” znaczy tyle samo, co „uczynienie czegoś pewnym, sprawienie, że stanie się coś korzystnego dla kogoś, że uzyska się lub ktoś uzyska coś; zagwarantowanie”.

Wyraz „każdy” w odniesieniu do języka tekstów prawnych posiada określone znaczenie na gruncie języka prawniczego. Zwroty „każdy ma prawo”, „każdemu zapewnia się”, „wszyscy są” oraz „nikt” używane w odniesieniu do wolności i praw oznaczają, że przysługują one każdemu człowiekowi, czyli wszystkim ludziom¹³.

Zwrot „ochrona zdrowia” nie posiada utrwalonego znaczenia jako zbitka słowna. Stąd ustalenie jego znaczenia musi nastąpić poprzez ustalenie znaczenia poszczególnych zwrotów składowych.

Wyraz „ochrona” jest typowym zwrotem faktycznym i wymaga ustalenia znaczenia na podstawie języka ogólnego. Słowo to posiada trzy znaczenia: 1) „zabezpieczenie przed czymś niekorzystnym, złym lub niebezpiecznym, strzeżenie kogoś lub czegoś; obrona, opieka”; 2) „to, co przed czymś ochrania; osłona, zabezpieczenie”; 3) „osoba lub grupa osób mająca na celu utrzymanie porządku, czuwanie nad czymś bezpieczeństwem; straż”¹⁴. Inne słowniki wskazują takie same znaczenia tego wyrazu¹⁵. Ponieważ nie jest on jednoznaczny, konieczne jest ustalenie, w jakim znaczeniu wyraz „ochrona” został użyty w interpretowanej normie. Celowe jest odwołanie się do kontekstu językowego. Mianowicie przepis zawierający wyraz „ochrona” odnosi go do wyrazu „zdrowie”. Przyjęcie znaczenia drugiego i trzeciego sprawiłoby, że powstałoby zdanie nieskładne, trzeba zatem przyjąć, iż wyraz „ochrona” znaczy tyle samo, co „zabezpieczenie przed czymś niekorzystnym, złym lub niebezpiecznym”.

Wyraz „zdrowie” również należy do kategorii zwrotów faktycznych, dlatego należy ustalić jego znaczenie w języku ogólnym. Można wskazać następujące znaczenia: 1) „stan żywego organizmu, w którym wszystkie funkcje przebiegają prawidłowo: pełna sprawność i dobre samopoczucie fizyczne i psychiczne”; 2) „stan, w jakim znajduje się żywy organizm”; 3) „dobrze funkcjonujący system, oparty na właściwych zasadach; stan akceptowany pożądanym”¹⁶. Inne słowniki wskazują, że wyraz „zdrowie” jest jednoznaczny¹⁷, albo przytaczają jeszcze inne znaczenia, ale określone jako dawne oraz przestarzałe¹⁸. W tym wypadku także należy się posłużyć kontekstem językowym. Zgodnie z ustalonym brzmieniem wyrażenia normokształtnego, ochrona zdrowia przysługuje każdemu, czyli wszystkim ludziom. Dlatego w pierwszej kolejności należy odrzucić znaczenie trzecie odnoszące się do funkcjonowania systemu.

¹³ B. Banaszak, *Prawo konstytucyjne*, Warszawa 2004, s. 447.

¹⁴ *Uniwersalny słownik...*, t. 2, s. 1104.

¹⁵ *Słownik języka polskiego...*, t. 2, s. 437.

¹⁶ *Uniwersalny słownik...*, t. 4, s. 952-953.

¹⁷ *Słownik języka polskiego...*, t. 3, s. 994.

¹⁸ *Słownik języka polskiego*, red. W. Doroszewski, t. 10, PWN, Warszawa 1963, s. 985-987.

Na gruncie reguł językowych nie jest jednak możliwe rozstrzygnięcie, które z pozostałych dwóch znaczeń jest właściwe. W tym celu trzeba się odwołać do wykładni funkcjonalnej. Trudno uznać, że intencją ustrojodawcy było przyznanie ochrony wszelkim stanom organizmu człowieka, a więc także chorobie. Takie założenie oznaczałoby, że sprzeczne z normą prawną byłoby każde ingerowanie w stan organizmu, a więc także mające na celu jego poprawę. Taki stan rzeczy byłby sprzeczny z postulatem racjonalnego prawodawcy, a także aksjologią systemu prawnego zawartą w innych normach. Z tego powodu należy odrzucić także znaczenie drugie. W konsekwencji, wyraz „zdrowie” znaczy w niniejszej normie prawnej tyle samo, co „stan żywego organizmu, w którym wszystkie funkcje przebiegają prawidłowo”. Przyjęcie takiego znaczenia pozwala uniknąć sprzeczności interpretowanej normy z innymi normami systemu prawnego.

Dzięki określeniu znaczenia poszczególnych wyrazów składowych zwrotu „ochrona zdrowia” można stwierdzić, że wyrażenie to znaczy tyle samo, co „zabezpieczenie przed czymś niekorzystnym, złym lub niebezpiecznym dla stanu żywego organizmu, w którym wszystkie funkcje przebiegają prawidłowo”.

Ponieważ ustalono jednoznaczne znaczenie wszystkich zwrotów składowych wyrażenia normokształtnego o następującej treści: „Władzom publicznym w każdych okolicznościach nakazuje się zapewnienie każdemu ochrony zdrowia”, możliwe jest sformułowanie normy prawnej.

Dostatecznie jednoznaczna norma prawna ma następujące brzmienie: „Wszelkim podmiotom, organom i instytucjom – o państwowym lub samorządowym charakterze, które sprawują kompetencje władcze bądź w sprawowaniu tych kompetencji uczestniczą, w każdych okolicznościach nakazuje się, aby zapewniły każdemu człowiekowi zabezpieczenie przed czymś niekorzystnym, złym lub niebezpiecznym dla stanu żywego organizmu, w którym wszystkie funkcje przebiegają prawidłowo”. Fazę percepcyjną wykładni można uznać za zakończoną, ponieważ uzyskano dostatecznie jednoznaczną normę prawną. Norma jest jednoznaczna w stopniu dostatecznym, gdyż umożliwia określenie statusu metodologicznego oraz wskazanie sytuacji prawnych, mimo że znaczenie niektórych zwrotów wciąż można doprecyzować. Nie jest to jednak konieczne dla celów dalszych rozważań.

2. Status metodologiczny normy prawnej zawierającej prawo do ochrony zdrowia

Norma prawna określająca prawo do ochrony zdrowia zawarta jest w przepisie o randze konstytucyjnej. Tym samym jest to norma o najwyższej pozycji w hierarchicznym systemie źródeł prawa. Sprawia to, że norma ta posiada cechę hierarchicznej nadrzędności wobec pozostałych norm systemu zawartych w aktach niższej rangi.

Przede wszystkim trzeba wskazać na nadrzędność treściową tej normy w stosunku do innych norm polskiego systemu prawnego. Oprócz norm konstytucyjnych istnieje cały zespół norm prawnych mających na celu zapewnienie realizacji prawa do ochrony zdrowia. Są to przepisy o randze

ustawowej oraz podustawowej. Zawarte w nich normy regulują cały szereg zagadnień, dotyczą zarówno zapewniania świadczeń zdrowotnych, organizacji systemu zakładów opieki zdrowotnej, pozyskiwania i dysponowania środkami publicznymi przewidzianymi na ochronę zdrowia, jak i praw pacjenta. Wszystkie te normy łączy podporządkowanie realizacji prawa do ochrony zdrowia, należy zatem uznać, że norma zawarta w przepisie art. 68 ust. 1 Konstytucji RP stanowi uzasadnienie dla całej grupy norm systemu.

Analizowana norma pełni również szczególną rolę w ramach konstrukcji całego zespołu norm, który jest zawarty w przepisach art. 68 Konstytucji RP. Wszystkie te normy prawne bezpośrednio lub pośrednio dotyczą prawa do ochrony zdrowia. Można wyróżnić normy precyzujące kwestie związane z dostępem do świadczeń opieki zdrowotnej oraz normy programowe, których adresatami są władze publiczne. Ich realizacja służyć ma ogólnej poprawie stanu zdrowia społeczeństwa, co pośrednio stanowi realizację normy ustanawiającej prawo do ochrony zdrowia.

Prawo do ochrony zdrowia pełni bardzo ważną rolę. Jak wskazał Trybunał Konstytucyjny¹⁹, wiąże się ono bezpośrednio z prawem do życia oraz z godnością człowieka. Ponadto zdrowie, rozumiane jako stan pomyślności fizycznej i psychicznej organizmu, stanowi wyjątkową wartość dla każdego człowieka i jest przedmiotem troski całego społeczeństwa. Tym samym można uznać, że norma prawna ustanawiająca prawo do ochrony zdrowia jest normą o szczególnej doniosłości społecznej.

Powyżej określono, jakie cechy ma norma prawna zawierająca prawo do ochrony zdrowia. Mianowicie norma ta wykazuje: 1) hierarchiczną nadrzędność w strukturze systemu, 2) nadrzędność treściową w stosunku do innych norm systemu, 3) szczególną rolę spełnianą w ramach konstrukcji instytucji prawnej będącej zespołem norm, 4) doniosłość społeczną. Cechy te sprawiają, że analizowana norma spełnia wszystkie kryteria niezbędne do uznania jej za zasadę prawa²⁰.

Norma prawna określająca prawo do ochrony zdrowia spełnia także kryteria uznania za konstytucyjną zasadę prawa w węższym znaczeniu, czyli z pominięciem kryterium hierarchicznej nadrzędności²¹. W konsekwencji należy stwierdzić, że norma ta jest również konstytucyjną zasadą prawa.

3. Sytuacje prawne wyznaczone przez normy prawne dotyczące prawa do ochrony zdrowia

Przepis art. 68 ust. 1 Konstytucji RP zawiera normę prawną, która została wcześniej odtworzona w toku wykładni. Norma ta wpływa na powstanie szeregu sytuacji prawnych. Poniżej rozpoznano te sytuacje, zakwalifikowano je do

¹⁹ Sygn. K 20/99, OTK 2000, nr 5, poz. 140.

²⁰ K. Opałek, J. Wróblewski, *Zagadnienia teorii wykładni prawa ludowego*, Warszawa 1959, s. 92-93.

²¹ M. Zieliński, *Konstytucyjne zasady prawa*, w: J. Trzeciński (red.), *Charakter i struktura norm konstytucyjnych*, Warszawa 1997, s. 68.

odpowiedniego typu oraz wskazano podmioty, których sytuacje prawne są kształtowane.

Norma ta pozwala wyznaczyć następujące sytuacje prawne:

Obowiązek

Adresatowi normy, czyli wszelkim podmiotom, organom i instytucjom o państwowym lub samorządowym charakterze, które sprawują kompetencje władcze bądź w sprawowaniu tych kompetencji uczestniczą (władze publiczne), nakazane jest w każdych okolicznościach określone zachowanie, które polega na zapewnieniu każdemu człowiekowi zabezpieczenia przed czymś niekorzystnym, złym lub niebezpiecznym dla takiego stanu żywego organizmu, w którym wszystkie funkcje przebiegają prawidłowo.

Ponieważ określönemu adresatowi nakazano określone zachowanie się, to powstała dla tego adresata podstawowa sytuacja prawna, w tym przypadku obowiązek²², który jest konsekwencją obowiązywania prawa do ochrony zdrowia wyrażonego w art. 68 ust. 1 Konstytucji RP.

Uprawnienie

Uprawnienie powstaje w sytuacji, gdy podmiot *A* jest recypientem działania na jego rzecz (świadczenie) przez podmiot *B*, do którego podmiot *B* jest zobowiązany przez określoną normę prawną. Podmiot *A* występuje w roli uprawnionego, natomiast podmiot *B* w roli zobowiązanego²³.

Norma prawna zawarta w art. 68 ust. 1 Konstytucji RP nakazuje władzom publicznym, jako adresatowi, określone zachowanie na rzecz innego podmiotu, w tym przypadku wszystkich ludzi. Norma ta wskazuje także, na czym to zachowanie (świadczenie) ma polegać.

Na adresacie normy ciąży obowiązek polegający na zapewnieniu w każdych okolicznościach każdemu człowiekowi zabezpieczenia przed czymś niekorzystnym, złym lub niebezpiecznym dla takiego stanu żywego organizmu, w którym wszystkie funkcje przebiegają prawidłowo. Jednocześnie każdy człowiek jest uprawniony do otrzymania tego świadczenia od adresata, czyli władz publicznych.

W analizowanej sytuacji powstała pochodna sytuacja prawna będąca uprawnieniem, gdyż norma prawna określa zobowiązanego, uprawnionego oraz świadczenie.

Prawo podmiotowe

Prawo podmiotowe jest złożoną sytuacją prawną wyznaczaną jakiemuś podmiotowi przez obowiązujące normy prawne ze względu na uznane przez prawodawcę społecznie uzasadnione interesy tego podmiotu²⁴. Norma prawna

²² S. Wronkowska, *Sytuacje wyznaczone przez normy prawne*, w: eadem, Z. Ziemiński, *Zarys teorii prawa*, Poznań 2001, s. 101.

²³ Ibidem, s. 103.

²⁴ S. Wronkowska, *Analiza pojęcia prawa podmiotowego*, Poznań 1973, s. 56-67.

zawarta w art. 68 ust. 1 Konstytucji RP, jak wykazano powyżej, wyraża dwie sytuacje prawne, które są ze sobą powiązane funkcjonalnie: przysługujące każdemu człowiekowi uprawnienie (pochodna sytuacja prawna) oraz obowiązek ciążyący na władzach publicznych (podstawowa sytuacja prawna). Należy także zauważyć, że przysługujące każdemu człowiekowi uprawnienie dotyczy ochrony zdrowia, a więc z pewnością zasługuje na miano społecznie uzasadnionego interesu.

Z powyższych względów należy stwierdzić, że norma prawna odtworzona w drodze wykładni przepisu art. 68 ust. 1 Konstytucji RP przyznaje każdemu człowiekowi prawo podmiotowe, którego przedmiotem jest ochrona zdrowia, czyli zabezpieczenie przed czymś niekorzystnym, złym lub niebezpiecznym dla takiego stanu żywego organizmu, w którym wszystkie funkcje przebiegają prawidłowo. Pozwala to uznać, że konstytucyjne prawo do ochrony zdrowia jest prawem podmiotowym przysługującym każdemu.

IV. PORÓWNANIE PODEJŚCIA OPARTEGO NA POSTRZEGANIU PRZEPISU Z PODEJŚCIEM OPARTYM NA POSTRZEGANIU NORMY PRAWNEJ

Wykładnia przepisu art. 68 ust. 1 Konstytucji RP oraz analiza odtworzonej w jej rezultacie normy prawnej pozwoliły na wnikliwsze rozpatrzenie problematyki związanej z konstytucyjnym prawem do ochrony zdrowia niż tylko treściowa analiza przepisu prawnego. Ponadto traktowanie prawa do ochrony zdrowia jako treści normy prawnej jest zgodne z podstawowym założeniem, że zachowania podmiotów prawa są wyznaczone nie przez przepisy prawne, lecz przez zawarte w nich normy prawne, które są szczególnego rodzaju normami postępowania.

Przepis art. 68 ust. 1 Konstytucji RP jest sformułowany bardzo skrótowo. Z tego powodu trudno określić jego zakres normowania jedynie poprzez odwołanie się do analizy treściowej samego przepisu. Wskazanie adresata, okoliczności i nakazanego zachowania staje się możliwe dopiero po odtworzeniu normy prawnej w wyniku wykładni.

Odtworzenie normy prawnej zawierającej konstytucyjne prawo do ochrony zdrowia pozwala także uzasadnić stwierdzenie, że jest to zasada prawa i jednocześnie konstytucyjna zasada prawa, ponieważ możliwe staje się zastosowanie odpowiednich kryteriów ich wyróżniania.

Wykładnia art. 68 ust. 1 Konstytucji RP sprawiła, że możliwe stało się wskazanie sytuacji prawnych, które wyznacza odtworzona w jej wyniku norma prawna. Analiza samego przepisu prawnego nie pozwala bowiem na porównanie budowy normy prawnej i struktury charakterystycznej dla poszczególnych sytuacji prawnych. Jest to istotne, ponieważ pozwala wykazać istnienie prawa podmiotowego związanego z konstytucyjnym prawem do ochrony zdrowia.

Przedstawiony w niniejszym artykule sposób wykładni art. 68 ust. 1 Konstytucji RP, jako przepisu o największej doniosłości spośród przepisów

dotyczących konstytucyjnego prawa do ochrony zdrowia, wykazał użyteczność i przydatność derywacyjnej koncepcji wykładni jako metody odtwarzania norm prawnych z przepisów Konstytucji RP. Postrzeganie konstytucyjnego prawa do ochrony zdrowia jako normy prawnej pozwala na znacznie szersze i głębsze rozpatrzenie aspektów jego obowiązywania w porównaniu z podejściem opartym jedynie na analizie treściowej przepisów prawnych.

mgr Piotr Brzeziński
piotr.brzezinski@onet.pl

THE CONSTITUTIONAL RIGHT TO HEALTH CARE
IN THE CONTEXT OF A DERIVATIVE CONCEPT
OF INTERPRETATION

Summary

In this paper, the author presents a method of reconstructing a legal norm which pursuant to the legal provision specified in Article 68, section 1 of the Constitution of the Republic of Poland contains the right to health care. The conversion of that legal provision to a legal norm is conducted in accordance with the assumptions of the derivative concept of interpretation, the essence of which aims at unifying the legal provision and the legal norm. For this purpose it was necessary to carry out all three phases of the interpretation process: ordering, reconstructing and understanding. The paper shows how each of the interpreting steps was conducted and permits a detailed examination of the transformation process of a legal provision to a sufficiently explicit legal norm. It is further shown that because it was possible to relate a certain legal norm to certain specified criteria, the right to health care is a principle of law. Moreover, a legal norm reconstructed pursuant to a constitutional provision contains all the prescribed elements and defines, in particular, the addressee of the norm and the prescribed conduct. Such a norm specifies the legal situation of the recipient of health care, such as the obligation, the entitlement and the personal right. Recognising the constitutional right to health care as a legal norm allows a much broader and deeper examination of the aspects of its implementation. In this context, the derivative concept of interpretation becomes particularly useful.